

מסילת ישרים - שיעור צ

חידושו של הגר"א שעל כל אחד לחיות תורתו אומנותו עוד צריך לדעת שאליבא דאמת אין לכל הענין הזה שייכות במישורין כ"כ עם דרך החסידות וההתנגדות לחסידות. ושורש הדבר הוא רק שבליטא הלכו רובם ככולם אחר שיטת הגר"א, ושיטת הגר"א היתה שצריך להשים דגש גדול עד מאד על לימוד התורה, ושתהיה התורה אומנותו. והיות שבליטא היו מתנהגים עפ"י דרכו והוראתו של הגר"א, הנה מזה השתרש הענין שבליטא הדגישו ביותר ענין זה של תורתו אומנותו. אבל זה היה רק שיטתו המיוחדת של הגר"א, ולא היה כן שיטת שאר גדולי ישראל אף שלא מדרך החסידות, ולא היה זה שיטת החת"ס ולא שיטת הגאון רבי יהונתן אייבשיץ וכדומה. ונמצא שיש לזה איזה שייכות עם ההתנגדות לחסידות שהיה בליטא, שמפני שלא נתפשטו דרכי החסידות בליטא על כן נשרש שם כמה וכמה דרכים ושיטות אחרים, וביניהם גם ענין זה של תהדגשה היתירה על ענין תורתו אומנותו.

ולאמיתו של דבר היה זה דבר חדש אשר לא היה כן בדורות הקודמים. כי בכל הדורות היו רק יחידי סגולה ממש שהיה תורתם אומנותם, והם היו הכלי קודש הרבנים והדיינים. והם התפרנסו על ידי שהיה לנשותיהם איזה עסק, או שלפעמים היו נצרכים קצת אל הבריות להיות נתמכים מהם. והיו כאלו שאפילו שהיה תורתם אומנותם היו עוסקים במשך כמה שעות מועטות ביום לפרנסתם. והנה באמת גם אלו שלא היה תורתם אומנותם היו הרבה מהם שהיו לומדים במשך היום הרבה יותר ממה שלומדים היום אלו שנקראים היום תורתם אומנותם. כי גם אלו שהיו עובדים לפרנסתם לא היו עובדים כל היום אלא היו מקדישים זמן הרבה ללימוד התורה.

אלא שבליטא נתחדש דבר חדש שיהיה מושג של כוללים, ויהיו אנשים שיושבים ולומדים כל היום ויאספו עבורם כסף לתמוך בהם לצורך פרנסתם כדי שיוכלו לשבת וללמוד. וזה הוא דבר חדש שמקורו בדרך והשיטה המיוחדת של הגר"א ובני ליטא. ומה שחסידות לא קיבלה דרך זה הרי זה כמו שהחת"ס לא קיבל דרך זה, וכמו שגדולי ישראל אחרים לא קיבלו דרך זה, ולא היה לזה שייכות ממש עם דרך החסידות, והרבה דרכים למקום.

אכן מה שנוכל לומר עליו שאינו מתאים עם שיטת החסידות, הוא מה שבליטא היו רגילים לחלק ולהבדיל בין הבני תורה והבני ישיבה לבין אלו שאין תורתם

האדם לזון ולפרנס את בני ובני ביתו, וכמו שמתחייב האדם בשטר הכתובה אנא אזון ואפרנס יתיכי. ומלבד זאת הסברא נותנת שאי אפשר לו לאדם להזניח את ביתו ולהניח להם לסכול חרפת רעב.

ובכלל אם רוצה אדם שיהיה לו דיעה בביתו ושיוכל לחנך את ילדיו שיגדלו יהודים נאמנים לה' ולתורתו, הנה אם אינו מפרנס כראוי את ביתו והילדים רעבים ומרגישים שאין ממלאים את צרכיהם אינו יכול לחנך אותם כראוי. וכמו כן על ידי שאינו מביא פרנסה כראוי נעשה אורה לחוצה בבית, ומתרבה המחלוקת והמריבה בבית ואין שלום בית, כמשארז"ל (בבא מציעא נט.) לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה. ורואים בחוש שאם אין פרנסה בבית כראוי הרי זה מביא לכמה וכמה קשיים. וכוודאי צריך שיהיה לו לאדם אחריות להביא פרנסה לתוך ביתו הן מצד הסברא הפשוטה הן מצד התורה והן למען משמרת הדורות.

ונמצא שאין כאן שום מחלוקת בעיקרי הדברים ולכר"ע עדיף טפי להיות תורתו אומנותו, וגם אצל חסידים החשיבו את הענין של תורתו אומנותו, ולאידך גיסא גם גדולי ליטא הסכימו שיש חיוב על האדם להמציא טרף לביתו, וממילא כר"ע מודי שאם יכול אדם להמציא לו פרנסה ושיהיה תורתו אומנותו עדיף טפי. וכל השאלה היא רק שאלה של שיקול הדעת איך לפסוק הלכה למעשה ואיך לשקול ולהעריך ענין זה. דהיינו, עד היכן הדברים מגיעים וכמה צריך אדם לצאת חוץ מגדרו כדי שתהא תורתו אומנותו, ועד כמה צריכים להתאמץ ולהשתדל להיות במדריגת רשבי" להיות תורתו אומנותו. והאם יש לו לאדם לחיות בדחקות גדולה ולהצטרך לבריות, ולדחוק את עצמו ולהתאמץ בכל מיני התאמצות כדי להיות תורתו אומנותו, וכאמר דסגי בזה שיש לו פרנסה בדחקות או ממה שהוא מקבל מן הבריות ובוזה יוצא ידי חובת הפרנסה ומעתה עליו לשבת וללמוד. או שעל האדם לצאת לפעלו ולעבודתו כדי שיהיה לו פרנסה בדרך הרגיל ויותר בהרחבה.

כמו כן צריך לברר מי הוא במדריגה זו שעליו להתאמץ להיות תורתו אומנותו, אם הוא דבר השווה לכל נפש או שהוא דבר השייך רק ליחידי סגולה. שהרי כבר אמרו בגמ' הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, ורק יחידי סגולה יכולים לזכות למדריגה זו ממש. ובכן יש לברר למי שייך ענין זה. וכיוצא בזה הרי כל הנידון הוא רק בהערכת הדבר איך יש להעריך זאת ואיך לפסוק בזה הלכה למעשה.

מסילת ישרים - שיעור צ

יושב ולומד כל היום הרי שהצליח בחייו ועלה בידו להגיע למטרה הנכספת, ואם לא הרי נכשל ואין בידו מספיק. אבל השקפת דרך החסידות היא שלא דווקא זה הדבר, אלא שיכול לזכות אדם שישב וילמד יומם ולילה וימלא כריסו בתורה ויהיה מתמיד עד למעלה מראשו, ומ"מ לא מילא את חובתו בעולמו ולא הגיע אל התכלית, ויהיה פחות בהרבה מאדם אחר שעובד לצורך פרנסתו ומתנהג בחסידות ומורא שמים.

זהו זה דבר שנראה בחוש, ובפרט כיום הזה, תאמין זאת ממש בחוש, שיכולים להיות אברכי כולל שתורתם אומנותם יומם ולילה, ולא הייתי מחליף את היהדות שלהם עם היהדות של היהודים הפשוטים שבחברות הקודמים, ואפילו עם כמה וכמה יהודים פשוטים של היום. שלהם יש אמונת צדיקים ואמונה נכונה ואמיתית בה, וחמימות ליהדות ולשבת קודש ולכל דבר שבקדושה. ואילו הלומדים האלו עסוקים כל היום עם הלומדות שלהם ומעשנים סיגיות תוך כדי לימוד בגאווה והרחבה יתירה, ויש להם דעות זרות ומשוטת ואין להם כלל דעות יהודיות.

ולאידך גיסא יכול להיות גם סוחר העסוק במלאכתו ובכל צעד ושעל יהיה דבוק במחשבתו בהקב"ה, ולא ישכח ולא יסיח דעתו מהקב"ה, אלא בכל עת ובכל שעה יתפלל אל השי"ת ויהיה דבוק בו. וכמו כן כאשר הוא בא אל התפילה הרי הוא בעור ומתלהב בתפילה, ויהיה איש שנושא ונתן באמונה ומקדש שם שמים בעסקיו. ויומם ולילה יהיה חי כל כולו בתוך עולם של אמונה והשגחה. וכי יכולים לזלזל באדם כזה ולומר עליו שהוא הוא רק 'בעל הבית' ואינו 'בן תורה'. דבר כזה שמי שהוא יושב ולומד השיג את מטרתו בחיים ובאם לא לא עלה בידו הדבר ונכשל בחייו, הוא דבר שאינו ניתן להיאמר כלל עפ"י חסידות. דבר זה הוא נכון ואמיתי גם בדור הזה וגם בדורות הקודמים.

ואצל חסידים לא היו מגדירים לחלק בין בעלי בתים ובני תורה, אלא שיש אנשים חסידיים בני עליה מרוממים, ויש אנשים פשוטים שאינם בני עליה. אבל שפיר יכול להיות שהבעל מסחר יהיה בן עליה זה שיושב ולומד הוא איש פשוט מבני העוה"ז. והגם שלגבי ענין לימוד התורה בוודאי שיש מעלה יתירה לזה הלומד תורה שתורתו אומנותו, אך אין זה מוכרח שבשאר הענינים הוא גם כן אדם נעלה יותר. ובאמת שניהם כאחד טובים הם שהרי היה שבט יששכר והיה שבט זבולון, ומשה רבינו אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך (דברים לג, יח) ושיבח את שניהם.

אומנותם. שזהו 'בן ישיבה' ו'בן תורה' נעלה, ואילו זה שאין תורתו אומנותו הרי הוא 'בעל הבית' פשוט והוא כנחות דרגה. הנה הגדרה זו היא ודאי כנגד החסידות, וחסידות לא גרסה להדיא הגדרה כזאת. ולא רק שלא הלכו בדרך זה ולא סברו שצריך כל אדם להתאמץ למעלה מכוחותיו להיות תורתו אומנותו, אלא אף לא גרסו כלל הגדרה מעין זו.

ענין העלאת הניצוצין שיכולים לעבוד את ה' גם בעניני העוה"ז ושורש הדבר הוא באחד היסודות העיקריים והגדולים שנתחדשו בדרך החסידות. אשר גם זה הוא אחד מהתידושים של החסידות המיוסדים על אדני פנימיות התורה. והוא המבואר בכתבי האר"י שיש ענין גדול הנקרא 'העלאת הניצוצין', ויש הרבה אופנים של העלאת ניצוצין. ועל פי האר"י עיקר העלאת הניצוצין הוא בשעת התפילה, אך באמת האדם מישאל יכול להעלות ניצוצין בכל הענינים שעוסק בהם. כי ככל דבר שיהודי עוסק בו יש בזה ענין של תיקונים והעלאת ניצוצין, וגם כשעוסק במסחר ובכל הענינים הגשמיים. ופשטות הכוונה של העלאת ניצוצין הוא ע"י שעוסק האדם בענינים גשמיים לשם שמים, ומכוון שעוסק בעסק זה כדי שיוכל לפרנס את בני ביתו, ובזה הוא מעלה את הניצוצות הקדושים שיש בעסק זה. או על ידי שנמצא במקומות ובמצבים שונים ומתנהג בהם בדרכי התורה, ועומד בכל הנסיונות של העוה"ז ועוסק במשא ומתן באמונה.

והנה מי שעושה כן אין הוא יהודי של בדיעבד, ואין להתייחס אליו כ'בעל הבית' שנדחה מהקדושה. אלא הוא אדם שנשלח לתפקיד מסויים זה בעולם זהו התפקיד שלו לכתחילה. ואם לא ימלא תפקיד זה וישב וילמוד הרי עבר על תפקידו. והן אמנם שבוודאי צריך קודם לפסוק לו שהוא אכן אדם כזה ששלחו אותו לכך, ואם אמנם יהיה הפסק בעבורו שהוא מחוייב להיות תורתו אומנותו, ועל פי מצבו וענינו הרי הוא מחוייב להיות בדחקות ולשבת וללמוד, הרי שזה הוא תפקידו בעולמו והוא צריך לשבת וללמוד. אבל אם הפסק בעבורו הוא שהוא צריך לצאת לעבוד - הרי זה אצלו באופן של לכתחילה.

השקפת החסידות שלא למדוד את האדם על פי גדלותו בתורה אלא לפי חסידותו וצדקותו

ודרך החסידות לא גרסה כלל את מה שהדגישו כ"כ בליטא שכל אחד צריך להיות תורתו אומנותו, ושמי שאין תורתו אומנותו הרי הוא כמי שנדחה ולא השיג את המטרה ולא הגשים את יעודו בעולם. ורק אם האדם

מסילת ישרים - שיעור צ

הרה"ק מלעכוויטש, אמר לו הרה"ק מלעכוויטש: שורש הנפש שלך הוא שאתה צריך להיות סותר ובעל הבית ומתמכי דאורייתא. ואכמ"ל בכל העובדא. וכמותו היו עוד הרבה יהודים חסידיים שאף שהיו סותרים ובעלי מלאכה היו בעלי מדריגה. והיו גם כאלו שזכו לגילוי אליהו. וכל זה תלוי לפי הענין ולפי שורש הנפש של האדם, וכפי מה שהכריעו ופסקו עבורו.

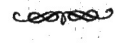

ומענין זה הוא גם מה שסברו אצל חסידים שזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, וצריך להקדיש ולתת זמן גם לתפילה, וכיוצא בזה יש מלבד לימוד התורה עוד הרבה דברים וענינים שהם עבודות גדולות ונשגבות שצריך האדם לעסוק בהם ולהכניס את עצמו בהם ראשו ורובו, ולפעמים צריכים לייחד זמן הרבה לעשות חסד. וכדומה לכך הרחיבו ביותר את העבודה של כמה וכמה ענינים.

והנה באמת יכול להיות שזה גרם אצל כמה אנשים התרשלות מסויימת בלימוד התורה, ובודאי יתכן שאילו היו משימים דגש גדול יותר על תורה היה הדבר מושרש באופן חזק יותר ולא היו מתרשלים בו. ולעומת זה בליטא היו חזקים יותר בלימוד התורה במידה מסויימת מאשר במקומות אחרים מפני שהדגישו שם ביותר את ענין לימוד התורה, וכל דבר שעושים עליו דגש גדול הדבר מתחזק ומושרש יותר. אך מה נזכר לעשות, שהרי זה הוא דרכו של עולם שאין יכולים להניח דגש גדול על כל דבר, ואכן בליטא מפני שהדגישו שם ביותר את ענין לימוד התורה, היה להם איזה התרשלות והתרופפות בענינים אחרים. ונמצא שכל השאלה היא רק מהי הדרך הישרה שיביר לו האדם ועל מה יש להניח את עיקר הדגש, ובהו היו כמה שיטות אשר כולם לשם שמים נתכוונו.

ואמנם ודאי שאין מקום לומר שכיון שאצל חסידים לא הקפידו כ"כ על הענין של תורתו אומנותו שמכאן ימצא לו האדם היתר פרוץ לזלזל לגמרי בענין לימוד התורה ולומר שאין נחוץ ללימוד. ואכן היו כאלו שבאו לידי טעות כזאת, וצריך שמירה טובה ומעולה על כך. ובאמת הרי זה ענין כללי הסובל אריכות לעצמו, שכל דבר צריך שמירה שלא יבוא לידי קלקול, ובפרט כשמדברים מעניני חסידות שבהם צריך שמירה מיוחדת שלא לסטות מן הדרך ולא להגדיש את הסאה. וכמו כן צריך לדעת גם לאיך גיטא שגם אם יושבים ולומדים עדיין אין מובטחים ועדיין צריך לעמוד על המשמר שלא להזניח דברים אחרים.

ואע"פ שגם עפ"י חסידות אין זו שאלה כלל שאם יכול אדם לשבת וללמוד ועם זה יביא פרנסה לביתו הנה מה טוב ומה נעים הוא, וכפי שביארנו. אבל מ"מ לא גרסו שצריכים להחמיר ולהדר כל כך בענין זה ולקבוע הנחה שזוהו העיקר שבעיקרים ואין שום דבר זולתו ולפסוק הלכה למעשה על פי הנחה זו. ואצל חסידים לא עשו הומרא והקפדה מיוחדת על הענין של תורתו אומנותו, וסברו ששפיר יכול להיות חסיד גמור גם מי שאין תורתו אומנותו והוא סותר העסוק במלאכתו ובעסקיו, וכמ"ש במסילת ישרים כאן. וכפי שכבר ביארנו לא היה לענין זה שייכות מיוחדת דווקא עם דרך החסידות אלא כן היה שיטת גם גדולי ישראל אחרים, שלא סברו שמוכרח הדבר שיהיה כל אחד תורתו אומנותו. ואין זה גנאי לאדם שהולך לעבוד ולסחור למצוא טרף לביתו. וכמובן שצריכים לסחור באמונה וביראת שמים. ובודאי שצריכים לראות כמה שיכולים ללמוד ולעסוק בתורה ועבודה.

בכל מצב שהאדם נמצא בו הרי הוא שליח מן השמים לעבוד את ה' באותו מצב

ונקודה זאת היא חלק מהענין שדרך החסידות הרחיבה מאד את העבודה של בכל דרכיך דעהו. ולימדו לאדם שבכל מקום שיהיה ובכל מצב שהוא נמצא יכול הוא לעבוד את השי"ת. ואם הכניסו אותו מן השמים לאיזה מצב ונתנו לו לעשות איזה דבר, בין אם הכניסו אותו במצב שהוא יכול ללמוד ובין אם הכניסו אותו במצב שאינו יכול ללמוד, בין אם יש לו ראש טוב ובין אם לא נתנו לו ראש טוב, הנה בכל מצב שהוא נמצא שם הרי הוא שליח מן השמים לפעול בעולם ההוא. ובעולם הזה שהוא נמצא שם הרי הוא צריך לפעול ולעבוד באופן של לכתחילה, ואין אדם אחר שיכול לפעול את מה שהוא יכול לפעול לפי מצבו ולפי ערכו, ורק הוא נשלח מן השמים באופן מיוחד לתקן תיקונים אלו.

וכבר היה עובדא באריכות שהיה באחד מחסידיו של הרה"ק מלעכוויטש זצ"ל - רבי מאיר מירער - שהיה בו עליה ובעל מדריגה גדול, והיה גם עשיר ובעל מסחר גדול, והיה גם בעל צדקה גדול. ופעם היה רבי מאיר אצל הבעל התניא, והבעל התניא נתפעל ממנו מאד, וביקש ממנו שיעזוב את מסחרו וישאר אצלו והוא יתן לו את כל הצטרכותו שיוכל לשבת וללמוד ויעשה ממנו כלי מפואר. שסבך בעל התניא שיהודי כגון זה צריך לשבת וללמוד. כשהוד רבי מאיר ללעכוויטש וסיפר זאת לפני